

Република Македонија
НАРОДЕН ПРАВОБРАНИТЕЛ

Republika e Maqedonisë
AVOKATI I POPULLIT

O M B U D S M A N
Republic of Macedonia

Посебен извештај за состојбите во Прифатниот центар за странци во Гази Баба

Согласно Законот за народниот правобранител („Службен весник на РМ“ бр.60/03, 114/2009, 181/2016 и 189/2016), покрај останатите надлежности, Народниот правобранител има овластување да следи дали се почитуваат и заштитуваат уставните и законските права на лицата во органите, организациите и установите во кои е ограничена слободата на движење.

Народниот правобранител како Национален превентивен механизам има мандат утврден со Факултативниот протокол кон Конвенцијата против тортура и друго свирепо, нечовечко или понижувачко постапување, кој овозможува да врши посети во местата на лишување од слобода и местата на задржување и со увидот во материјалните услови и третманот, да ги идентификува ризиците заради спречување на тортура и друг вид сурово и нечовечко постапување и казнување.

Како и претходната година, така и во текот на 2017 година, тимот на Националниот превентивен механизам продолжи со континуирани посети и мониторирање во Прифатните транзитни центри Винојуг и Табановце, како и во Прифатниот центар за странци во Гази Баба и Прифатниот центар за сместување на баратели на азил во Визбегово.

Целта на извршените посети е да се врши увид во материјалните услови и сместувачките капацитети во кои се сместуваат бегалците/мигрантите и да се настојува кон подобрување на системот за правна заштита на лицата бегалци и непречено остварување на нивните загарантирани права.

Во текот на 2017 година, со оглед на намалениот интензитет на бегалски/миграциони движења долж „балканската рута“, во рамките на својот мандат и надлежности Националниот превентивен механизам спроведе 6 ненајавени посети на Прифатниот центар за странци во Гази Баба (на: 07.03; 04.04; 28.10; 21.11; 22.11 и 26.12.2017 година).

❖ *Вовоедни напомени*

Прифатниот центар за странци се уште функционира во објект во Гази Баба чијашто првична намена била сместување на деца од најмала возраст (детска градинка). Националниот превентивен механизам повеќе пати истакнува дека овој објект инфраструктурно не ги задоволува стандардите за задржување на лица, а и покрај најавите дека во 2017 година ќе се отпочне со изградба на нов објект¹, истите не се реализираа. Во текот на изминатата година беа преземени повеќе градежни активности во насока на подобрување на условите за сместување во Центарот, меѓутоа тоа сепак не ја исклучува потребата од дислокација на Центарот во друг соодветен објект.

Во однос на третманот и степенот на почитување на правата на лицата задржани во Центарот, тимот на Националниот превентивен механизам иако констатира извесни подобрувања, сепак остануваат генералните констатации дека во Центарот продолжува праксата лицата да се задржуваат со незаконити решенија донесени од Министерството за внатрешни работи.

Националниот превентивен механизам изразува сериозна загриженост и поради попречувањето на неговиот мандат при една од посетите, кога службените лица намерно дадоа лажни информации за бројот на лица сместени во Центарот, истовремено обидувајќе се и дел од нив да ги прикријат.

¹ Одговор од МВР БЈБ Оддел за гранични работи и миграции рег. бр.22.5-73304/2 од 22.12.2016 год. на Посебниот извештај на НП-НПМ од 08.11.2016 година.

Во текстот што следува ќе стане повеќе збор за материјалните услови во сместувачките капацитети, третманот и степенот на почитувањето на правата на задражните лица.

❖ *Материјални услови*

Материјалните услови во сместувачките капацитети на Центарот бележат континуирано подобрување. Имено, за време на изршените посети тимот на Националниот превентивен механизам констатира дека во повеќе наврати се преземаат градежни активности за реновирање на просториите за сместување, а исто така како резултат на донации од повеќе домашни и меѓународни организации Центарот е соодветно опремен со кујнски апарати и останата бела техника.

Во оваа смисла, тимот на Националниот превентивен механизам за време на последната посета (26.12.2017 год.) констатираше дека се одвиваа градежни активности кои имаа за цел приспособување на една карантинска просторија, во којашто би се сместувале мигрантите пред истите да бидат прегледани од лекарот, по што и би се прераспределиле во некоја од останатите простории за сместување. Исто така во делот којшто е намет за сместување на женски лица една од просториите е приспособена како дневен престој, а во моментот на посетата имаше ново поставена кујна, трпезариска маса со столчиња, телевизор, како и софа за седење. Прозорите се сменети во повеќето од просториите, а планирано е повторно да се варосуваат ѕидовите во просториите (за време на посетите повеќето од ѕидовите се испишани со пораки од лицата коишто биле сместени таму, од коишто може да се забележи дека дел од лицата биле задржани и повеќе од еден месец). Дополнително добивме информации дека биле нарачани и клими со инвертер што ќе бидат поставени во просториите за сместување.

Собите во делот којшто е намет за сместувања на лица од женски пол се опремени со железни кревети на спрат, нови душици и постелнина, како и масичка со столчиња. Во делот каде што се сместуваат лицата од машки пол пристапот до

повеќето соби е заклучен поради малиот број на лица коишто во последно време се сместуваат во Центарот. Иако тие простории беа реновирани кон крајот на 2016 година, сепак беа видливи оштетување на инвентарот. Во разговорите со службените лица беше истакнато дека во неколку случаи кога имало повеќе лица задржани во Центарот, се случувало некои од нив со кршење на стаклото од вратите да пробаат да избегаат од Центарот. За време на последно извршената од низата посети во 2017 година, сите лица беа сместени во една просторија, којашто се наоѓа веднаш дежурната канцеларија. Оваа просторија е пространа и опремена со 9 кревети на спрат. Просторијата е опремена со грејни тела, а дополнително на лицата им беше ставена на располагање уште една панел-греалка. Измерента температура на 26.12.2017 год. беше 23°C, додека влажноста на воздухот изнесуваше 41,4 RH%. Во просторијата има еден телевизор и еден ладилник, а во ходникот пред просторијата има импровизирана кујна, во којашто лицата често знаат самите да зготват нешто на шпоретот. Тимот на Националниот превентивен механизам забележа дека и покрај извршеното реновирање на тоалетите кон крајот на 2016 година, дел од санитарииите се веќе оштетени.

Подобрувањето на условите во сместувачките капацитети, како што е истакнато и погоре во текстот, не ја исклучува несоодвеноста на инфраструктурата на објект со намената за која се корисити – Прифатен центар за задржување на лица-странци. Најмногу во прилог на ова говори фактот што полциските службеници и покрај тоа што не се во доволен број, во услови кога би требало да задржат поголем број на лица, истите ќе мора да ги сместат во простории врз коишто воопшто не би имале можност постојано да ги надгледуваат, односно оние што се поодалечени од дежурната канцеларија, што само по себе го зголемува ризикот од нескани инциденти (како на пр. случаи на самоповредување, неможност за интервенирање во случаи на итност, спречување на инциденти меѓу самите задржани лица и слично).

❖ Третман

Од извршените разговори со лицата задржани во Центарот, тимот на Националниот превентивен механизам констатира подобрување во третманот кон овие лица од страна на службените лица, имајќи предвид дека ниту едно од лицата со коишто беше разговорано не се пожали на било какво (физичко или психичко) малтретирање или однесување од службените лица. Сепак, една од главните поплаки на задржаните лица е недостатокот на информации во однос на времетраењето на нивното задржување, а дел од нив истакнаа и дека воопшто не се запознаени со причините за задржувањето. Исто така сите се жалат на фактот што се оневозможени да прошетаат на чист воздух надвор од просториите во Центарот и покрај тоа што некои од нив се задржуваат и по повеќе од 25 дена. Сето ова влијае врз психичката состојба на мигрантите во насока на развивање разни депривации. Дел од мигрантите со коишто беше разговорано истакнаа дека „како поминува времето одвај се воздржуваат да не направат некоја глупост“. Во оваа смисла, од разговорите со службените лица дознавме дека во минатото почестите биле случаите на самоповредување, а имало и таков случај каде некое задржано лице се обидело да се самоубие, односно да се обеси. Задржаните лица со коишто беше разговорано истакнаа дека во Центарот воопшто не разговарале со социјален работник и покрај тоа што службените лица истакнаа дека социјалниот работник во Центарот разговора со лицата коишто се задржани.

Здравствената заштита за лицата задржани во Центарот првично се обезбедува преку лекар ангажиран од страна на Црвениот крст на РМ, кој е присутен во Центарот три пати дневно и по потреба, особено во случаите кога се задржуваат нови мигранти. Од разговорите со задржаните лица, тимот на НПМ констатира дека по пристигнувањето во Центарот биле прегледани од страна на лекарот во рокот од првите еден-два дена. Тие се запознаени со деновите во коишто лекарот е присутен во Центарот, а неговиот однос кон нив го оценија како коректен. Задржаните лица, исто така, истакнаа дека прегледите во лекарската ординација се вршат без присуство на службени лица од Центарот, односно припадници на Полицијата.

Во однос на исхраната, тимот на НПМ констатираше извесно подобрување. На лицата им се дава свежо овошје и зеленчук, како и намирници самите да си подговат оброци во кујните. Сепак и понатаму останува забелешката дека во оброците што им се даваат има недостатокот од топли и готвени оброци.

❖ *Степен на остварување и почитување на правата на задржаните лица*

- *Основи за задржување*

Тимот на НПМ основот за задржување на лицата го утврди со увид во решенија за задржување за време на посетите. Од извршениот увид непосредно произлегува дека и понатаму еден од најсериозните проблеми останува незаконитото задржување на лицата во Центарот. Имено, иако со намален интензитет, се уште продолжува праксата лицата да се задржуваат во Центарот со решенија на МВР заради утврдување на идентитет.

Ако се има предвид дека единствено надлежен да донесе решение за задржување по овој основ е соодветниот суд, тогаш неспорно произлегува дека Министерството за внатрешни работи продолжува со праксата да носи незаконити решенија за задржување на лица во Прифатниот центар за странци.

За разлика од правниот основ наведен во решенијата за задржување, тимот на НПМ од сите извршени разговори, констатира дека фактичката причина поради којашто лицата се задржани во Прифатниот центар е заради нивно обезбедување како сведоци во судските постапки што се водат против трети лица. Продолжувањето на ваквата пракса е предмет на постојана критика од страна на тимот на НПМ во своите извештаи и во непосредно упатените препораки до надлежните власти.

- ***Право на задржаните лица да бидат известени на јазикот на којшто го разбираат за причините за лишување од слобода и задржување, како и за времетраењето на задржувањето***

Тимот на НПМ констатираше дека на задржаните лица им се дадени примероци од Решенијата за задржување, коишто всушност претставуваат пополнет образец на македонски и англиски јазик. Сепак, со оглед на фактот што повеќето од задржаните лица не разбираат англиски, ниту пак се обезбедува преведувач на јазикот којшто го разбираат, тие не се навистина запознаени со причините за нивното лишување од слобода и задржување во Центарот.

На дел од лицата коишто малку разбираат англиски јазик им е кажано дека се задржани во Центарот заради потребата од нивно сведочење пред судовите против трети лица, а истовремено овие лица се користат и како „преведувачи“ за другите лица доколку зборуваат ист јазик (пример арапски).

Задржаните лица со коишто беше разговарано истакнаа дека ниту едно од службените лица во Центарот не им дал информации дека решенијата за нивното задржување можат да ги обжалат.

Една од главните поплаки на задржаните лица во Прифатниот центар е недостатокот на информации во однос на времетраењето на нивното задржување, а такво нешто не е наведено ниту во Решенијата за задржување.

- ***Право на задржаните лица за пристап до адвокат***

За разилка од службените лица во Центарот, според кои на секое задржано лице му се укажува на правото за пристап до адвокат и дека имало случаи каде што некои од задржаните лица имале ангажирано адвокати и остварувале непречен контакт со истите, задржаните лица со коишто беше разговарано истакнаа дека воопшто не биле информирани за можноста да побараат или контактираат со адвокат.

Дел од задржаните лица коишто самите прашале за можноста да ангажираат адвокат биле советувани од службените лица дека нема да имаат потреба од тоа, односно дека против нив не се води никаква постапка и дека после нивното сведочење пред судот ќе бидат веднаш пуштени.

- ***Пристап до постапката за признавање право на азил***

Според службените лица во Центарот секое задржано лице при приемот се запознава со можноста да поднесе барање за признавање право на азил, како и тоа дека претставници на Македонското здружение на млади правници секоја недела вршат посета на центарот и во разговорите со задржаните лица им даваат повеќе и подетални информации во однос на постапката за признавање право на азил во Македонија.

Тимот на НПМ констатира дека задржаните лица навистина се запознаени со можноста да поднесат барање за признавање право на азил во Р. Македонија, но сепак можноста да го искористат ова право им е дадена само после нивното сведочење пред соодветниот суд. Имено, задржаните лица се фактички оневозможени да поднесат барање за признавање право на азил пред да дадат исказ во судските постапки што се водат против трети лица.

Тимот на НПМ констатира дека всушност на сите задржани лица после нивното сведочење им се дава да потпишат барања за признавање право на азил, како единствен начин побрзо да бидат ослободени, односно префрлени во Прифатниот центар за баратели на азил каде што можат слободно да се движат и да го напуштат кога сакаат. Голем дел од задржните лица коишто биле префрлени во Прифатниот центар за баратели на азил не биле запознаени дека документите што ги потпишале биле барања за признавање право на азил, ниту пак имале намера да поднесат такво барање. На нив само им било кажано дека за да бидат префрлени мораат да ги потпишат тие документи.

- ***Право на задржаните лица да известат трето лице за нивното задржување (право на телефонски разговор)***

Сменоводителот на Центарот истакна дека на задржаните лица им се овозможува да обават телефонски разговори и истото соодветно се евидентира. Сепак, имало случаи каде што за одредени задржани лица да можат да остварат телефонски разговор било потребно да побараат претходна согласност од службени лица од Управата за безбедност и контраразузнавање.

Од разговорот со задржаните лица, тимот на НПМ констатира дека на едно од лицата и покрај тоа што му дозволиле да обави телефонски разговор, тој бил практично оневозможен бидејќи не му било дозволено да изврши увид во именикот од мобилниот телефон којшто претходно му бил одземен. Во оваа насока, тимот на НПМ реагираше до сменоводителот којшто истакна дека овие ситуации во иднина не би требало да претставуваат проблем.

- ***Право на задржаните лица да бидат запознаени со нивните права и должности за време на престојот во Центарот***

Тимот на Националниот превентивен механизам при извршениот увид во индивидуалните досиеа на задржаните лица констатира дека во секое од нив постои службена белешка дека лицата се запознаени со Куќниот ред, како и со нивните права и должности за време на престојот во Центарот.

При извршениот увид во сместувачките капацитети, тимот на НПМ исто така констатира дека на повеќе видни места се истакнати правилата за куќниот ред во Центарот на македонски, англиски и арапски јазик. Сепак, за дел од лицата што не ги разбираат овие јазици не се обезбедува преведувач.

❖ Констатирани случаи на несоодветно постапување

За време на една од посетите во Прифатниот центар тимот на НПМ се соочи и со обид на службените лица го прикријат задржувањето на 5 странски државјани и да го опструираат мандатот на НПМ.

Имено, на 04.04.2017 година при спроведувањето на ненајавена посета, којашто согласно воспоставената методологија започна со разговор со управителот на Центарот, тимот на НПМ беше информиран дека во моментот на посетата во Центарот се задржани само две лица. Во официјалната евиденција што се води за задржаните лица во Центарот, исто така беше нотирано дека во тој момент се задржани само две лица. Сепак, за време на увидот во сместувачките капацитети и останатите простории во Центарот, тимот на НПМ затекна простории што беа заклучени со катанец, а за кои Управителот информираше дека подолг временски период се вон употреба. По настојувањата да се овозможи пристап до овие простории истите беа отклучени, а тимот на НПМ утврди дека внатре се наоѓаат пет лица со потекло од Сирија. Од извршениот разговор со овие лица беше констатирано дека тие се приведени и спроведени во Центарот во раните утрински часови истиот ден. Истите воопшто не биле информирани за причините за нивното приведување и задржување, ниту пак им биле дадени поуки за нивните права. По упатените забелешки до управителот на Центарот за целокупното постапување и третманот кон овие лица, истите веднаш беа ослободени .

За констатираната состојба на задржување лица надвор од законски утврдените постапки, за неевидентирањето на задржани лица спротивно на законските одредби, како и за попречувањето на мандатот на НПМ преку давање на лажни информации за бројната состојба на задржани лица и обид за нивно прикривање, НПМ ја информираше јавноста на брифинг со новинари, а истовремено упати и барање до министерот за внатрешни работи да преземе итни мерки за проверка и преиспитување на работењето во Центарот и утврдување одговорност на управителот, со цел да запре незаконското задржување на лица во Прифатниот центар за странци.

Од Министерството за внатрешни работи беше добиен одговор во кој ситуацијата со противзаконски задржаните сиријски државјани се правда со наводно нивно задржување поради хумани причини заради пружање на потребната помош се до организирањето на превоз до Прифатниот транзитен центар Винојуг каде што лицата имале намера да одат.

Тимот на НПМ при една од посетите во Центрот затекна и задржани мајка со две малолетни деца. Со оглед дека НПМ во своите извештаи постојано препорачува задржувањето на странски државјани во овој центар да биде само во исклучителни ситуации, а истиот воопшто да не се користи за сместување на ранливи категории на луѓе како во конкретниот случај, веднаш ги испита причините за задржувањето. Во оваа смисла, беше констатирано дека задржувањето на мајката со двете малолетни деца во Прифатниот центар за странци е само поради фактот што претставниците од Министерството за труд и социјална политика (МТСП) не прифатиле овие лица да се сместат во т.н. Безбедносна куќа поради тоа што не биле баратели на азил. По интервенција на НПМ, на мајката и малолетните деца им беше овозможено да поднесат барање за признавање право на азил во Центарот и истите беа префрлени во „Безбедната куќа“. Сепак, тимот на НПМ изразува загриженост поради одлуката на МТСП во „Безбедната куќа“ да се сместуваат само ранливи категории на лица коишто се баратели на азил.

КОНСТАТАЦИИ:

- 1. Продолжува праксата на незаконито задржување на лицата во Центарот со решенија на МВР заради утврдување на идентитет;**
- 2. НПМ утврди случај на несоодветно постапување и неевидентирање на задржани лица во официјалната евиденцијата што се води Центарот;**
- 3. Попречувањето на мандатот на НПМ преку давање на лажни информации за бројната состојба на задржани лица и обид за нивно прикривање;**

4. Не задржаните лица во Центарот не им се овозможува пристап до постапката за признавање азил во РМ во моментот кога ќе изразат намера да го направат тоа;
5. Здржаните лица се оневозможени да прошетаат на чист воздух надвор од просториите во Центарот и покрај тоа што некои од нив се задржуваат и по повеќе од 25 дена;
6. На задржаните лица воопшто не им се обезбедува психо-социјална поддршка и покрај тоа што задржувањето влијае врз појавата на разни депривации кај истите;
7. Прифатниот центар се уште функционира во објект чијашто првична намена била сместување на деца од најмала возраст (детска градинка), за којшто НПМ повеќе пати има истакнато дека инфраструктурно не ги задоволува стандардите за задржување на лица.

ПРЕПОРАКИ:

До Прифатниот центар за странци:

1. Да не се врши врши прифат на лица заради задржување во Центарот врз основа на Решенија донесени од МВР поради утврдување на идентитет, затоа што и во самиот Правилник за куќниот ред на Прифатниот центар е наведено дека сместувањето на странец чиј идентитет не може да се утврди се врши врз основа на решение на суд;
2. Секое сместување на лица во Центарот, макар и заради краткотрајно задржување, мора да биде регистрирано и евидентирано во соодветната евиденција што се води во Центарот;
3. На барање на тимот на НПМ, службените лица во секое време да им даваат точни и навремени информации за бројната состојба на задржани лица во Центарот.

4. На задржаните лица во Центарот да им се овозможи непречен пристап до постапактата за признавање право на азил, во моментот кога тоа ќе го побараат.
5. На задржаните лица да им се обезбеди непречено да го користат правото на прошетки, на начин како што е предвидено во Правилникот за куќниот ред на Прифатниот центар.
6. На задржаните лица да им се обезбеди психо-социјална поддршка преку континуирани контакти со социјален работник што ќе води соодветна евиденција за тоа.

До Министерството за внатрешни работи:

1. Веднаш да престане праксата Министерството за внатрешни работи да носи решенија за задржување на лица во Прифатен центар за странци заради утврдување на идентитет, затоа што единствено надлежен орган што може да нареди задржување на странци по тој основ е соодветниот суд.
2. Да преземат конкретни мерки и активности за испитување на законитоста во работењето на Центарот преку внатрешни контроли кои ќе имаат за цел, покрај другото, да испитаат и дали се врши соодветно и навремено евидентирање на сите лица што се задржуваат во Центарот.
3. Да се преземат конкретни мерки и активности за што е можно побрза дислокација на Центарот во друг соодветен објект.

НАРОДЕН ПРАВОБРАНИТЕЛ

Иџет Мемети